

ЮНГІВСЬКЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАНСЦЕНДЕНТНОЇ ФУНКЦІЇ

У статті розглядається нагальна проблема сучасності, пов'язана з порушеннями процесу мислення людства в цілому. За основу розгляду цієї проблеми ми звертаємось до К. Юнга та його прозорливого розуміння її вирішення. Він намагається здійснити підхід до розуміння світу і знання про нього не лише завдяки емпіричному оперуванню кінцевим, а й пробував проникнути в безкінечне і жити в ньому. Для цього він звертається до синтезу західного і східного шляху, тобто вирішує поставлене перед собою завдання рухаючись від периферії до центру і навпаки. Але саме цей метод створив іншу проблему – виникла дилема, як «європейську психіку» і «східну самість» тлумачити з наукового куту зору. Для вирішення цього питання Юнг вводить поняття «трансцендентна функція психіки». Психологічна трансцендентна функція виникає в результаті поєднання свідомих і позасвідомих змістів. Свідоме і позасвідоме рідко узгоджуються одне з одним у відносинах змісту і тенденції. Позасвідоме займає по відношенню до свідомого компенсаторну позицію, тобто свідоме поводить себе по відношенню до позасвідомого комплементарно.

Визначеність і спрямованість змістів свідомості є перешкодою до «діалогу» з позасвідомим, тому позасвідомі змісти не можуть досягти свідомості. Це трапляється лише з психотиками і творчими даруваннями, оскільки вони мають найбільш проникливу перегородку між свідомістю і позасвідомим. Висновок очевидний – більшість людства перебуває у тенетах створеного ними самими світу, задовольняється спогляданням власних проєкцій, іншими словами, живе у світі фантазій і галюцинацій і вважає свою свідомість реальністю. Процесу продукування «сірої маси» сприяють і соціальні інститути (освіта, наука, політика, мистецтво тощо). Для Юнга, як психотерапевта, оздоровлення суспільства є одним із найважливіших завдань, вирішення якого він бачить у необхідності усунення розриву між свідомістю і позасвідомим. Він критично ставиться до психоаналізу З.Фрейда і його твердження, що позасвідоме можна «вичерпати до дна» раз і назавжди, – він є перш за все просто більш-менш нове корегування установки. Життя треба безперестанно добувати заново. Тому трансцендентна функція стає не тільки цінним доповненням психотерапії, але й надає пацієнтові неоціненну перевагу – власними силами внести важливий вклад у своє оздоровлення. «Ми, мабуть, виявимося найближче до істини, якщо уявимо собі, що наша свідомість та особистісна психіка спочиває на широкому фундаменті успадкованої та широкої диспозиції, яка є позасвідомою» – наголошує К. Юнг.

Ключові слова: свідоме, колективне позасвідоме, особистісне позасвідоме, трансцендентна функція психіки, психоаналіз.

В статье рассматривается неотложная проблема современности, которая связана с нарушениями процесса мышления человечества в целом. В основе рассмотрения этой проблемы мы обращаемся к К. Юнгу и его прозорливому пониманию ее разрешения. Он пытается осуществить подход к пониманию мира и знанию о нём не только благодаря эмпирическому орудованию конечным, а и пытался проникнуть в бесконечное и жить в нём. Для этого он обращается к синтезу западного и восточного пути, то есть решает поставленную перед собой задачу двигаясь от периферии к центру и наоборот. Но именно этот метод создал иную проблему – возникла дилема, как «европейскую психику» и «восточную самость» толковать с научного угла зрения. Для разрешения этого вопроса Юнг вводит понятие «трансцендентная функция психики». Психологическая трансцендентная функция возникает в результате соединения сознательных и бессознательных содержаний. Сознание и бессознательное редко согласуются друг с другом в отношении содержания и тенденции. Бессознательное занимает по отношению к сознанию компенсаторную позицию, то есть сознание ведёт себя по отношению к бессознательному комплементарно.

Определённость и направленность содержаний сознания является преградой к «диалогу» с бессознательным, поэтому бессознательные содержания не могут достичь сознания. Это случается только с психотиками и творческими дарованиями, поскольку они имеют наиболее проницаемую перегородку между сознанием и бессознательным. Вывод очевиден – большая часть человечества пребывает в западне сотворенного ими самими мира, довольствуется созерцанием собственных проекций, иными словами, живёт в мире фантазий и галлюцинаций и считает своё сознание реальностью. Процессы продуцирования «серой массы» способствуют и социальные институты (образование, наука, политика, искусство и др.). Для Юнга, как психотерапевта, оздоровление общества является одним из наиболее важных заданий, решение которого он видит в необходимости устранения разрыва между сознанием и бессознательным. Он критично относится к психоанализу З.Фрейда и его утверждению, что бессознательное можно «исчерпать до дна» раз и навсегда, – он прежде всего просто более или менее новая корректировка установки. Жизнь нужно непрерывно добывать заново. Поэтому трансцендентная функция становится не только ценным дополнением психотерапии, но и предоставляет пациенту неоценимое превосходство – личными силами внести важный вклад в своё оздоровление. «Мы наверное окажемся ближе к истине, если представим себе, что наша сознательная и личностная психика отдыхает на широком фундаменте унаследованной и широкой диспозиции, которая является бессознательной» – провозглашает К. Юнг.

Ключевые слова: сознание, коллективное бессознательное, личностное бессознательное, трансцендентная функция психики, психоанализ.

In the article the urgent problem of our time, which is associated with impaired thought processes of humanity as a whole. The basis of the consideration of this issue, we turn to Jung's understanding of his vision and resolve it. The question of consciousness and unconscious in modern psychological science remains debatable. It is reflected also in scientific views of Carl Jung, who tried to make approach to understanding the world and knowledge of not only through empirical manipulation of the end, but tried to get into endless and live in it. For this he refers to the synthesis of Western and Eastern way that is he solves the problem, moving from the periphery and vice versa. But this method has created another problem – appeared the dilemma how to interpret «European mentality» and «eastern self» from the scientific angle. In order to solve this issue, Jung introduced the concept of «transcendent function of the psyche». Psychological transcendent function is the result of a combination of conscious and outside the mind contents. Conscious and unconscious are rarely consistent with each other in a relationship of content and trends. Outside the mind occupies in relation to conscious compensatory position, that is conscious behaves towards outside the mind compensatory.

Certainty and orientation of consciousness is the «obstacle» to dialogue with outside the mind because its senses can not reach consciousness. This happens only with psycho-types and creative talents as they have the most penetrating barrier between consciousness and outside the mind. The conclusion is obvious – the majority of humanity is in a net created by themselves their own world, satisfied by contemplation of their own projections, in other words, is living in a fantasy world and hallucinations and believes their minds a reality. Social institutions (education, science, politics, art, etc.) have also contributed to the process of producing «gray mass». For Jung, as a psycho-therapist, rehabilitation of society is one of the most important tasks, which he sees in need to remove the gap between mind and outside of mind. He is critical to psychoanalysis of Sigmund Freud and his claim that outside of mind can «exhaust to the bottom». The analysis does not mean «spa cure» once and for ever - it is, above all, a more or less new adjustment settings. Life must be incessantly obtained, and it is continuously regulated by outside the mind. So, the transcendent function is not only a valuable addition to psychotherapy, but it also reminds the patient the invaluable advantage – to make the important contribution to the recovery by themselves. «We perhaps find ourselves closer to the truth, if imagine that our conscious and personal psyche rests on a broad foundation of inherited wide disposition which is outside the mind» – Jung emphasized.

Keywords: consciousness, the collective unconscious, the personal unconscious, the transcendent function of the psyche, psychoanalysis.

Постановка проблеми. За останнє десятиліття спостерігається зростаючий інтерес психологів до трансперсонального напрямку, який виник у

США наприкінці ХХ століття і претендує на роль нової філософії людини. Вихідний її постулат: психологія і психотерапія повинні бути спрямовані не на вивчення окремих проявів психіки людини, а на осмислення природи людини в цілому – у широкому світоглядному контексті, який базується значною мірою на побудовах квантової фізики і східній антропології [Ходан, 2011; Юнг, 1994]. Наприклад, праці К. Прібрама дають нам підставу розглядати людину як голографічну модель Всесвіту, а принцип резонансу А. Ухтомського і явище «морфічного резонансу» Р. Шелдрейка пояснюють багаточисельні парапсихологічні явища в особливих станах свідомості (яснобачення, телепатія тощо). Стають зрозумілими такі феномени як вихід за рамки буденної свідомості, що забезпечує достатнє фокусування речей в даній точці. Це дозволяє об'єктивно пояснити юнгівське колективне позасвідоме і ті випадки історичної пам'яті, які мали місце в особливих станах свідомості (ОСС) [Ходан, 2012; Ходан, 2014; Юнг, 1996].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансперсональна психологія, як губка, усмоктала в себе і духовний досвід організованих релігій (віросповідань) минулого: шаманізму, буддизму, індуїзму, суфізму, даосизму, і деякі теоретичні уявлення сучасної фізики і порівняльної психології. Вона спрямована на трансценденцію особистісного начала (свідомості) у сферу позасвідомого. Часто вона нагадує своєрідну форму «заколоту» проти існуючої культури, її представили такі вчені як: Ф. Капра, В. Налімов, С. Гроф, Х. Еверет, Дж. Уілер, Н. Грехем, Г. Крохольов, І. Пригожин, Р. Уолш, Ф. Воган, В. Тіллер, К. Уілбер. А. Дубров, В. Пушкін, Є. Спірін, В. Казначєєв, В. Джемс, Дж. Мішлав, Ч. Тарт, Е. Вульф, Дж. Мерфі, Р. Ассаджолі, А. Мінделл, Л. Васільєв, Б. Богомислов, О. Белік, О. Хакслі, Б. Раджніш, Г. Гурджієв, П. Успенський, Р. Бекк, А. Кроулі та багато інших. Особливе місце серед них займає Карл-Густав Юнг, як один із перших психологів, який звернувся до холістичного вивчення людини і її трансцендентної сутності – особистісного позасвідомого, яке має свої материнські витoki з колективного позасвідомого.

Мета написання статті – пропагування концепцій, парадигм, самих неймовірних ідей, теорій, постулатів тощо – для спрямування академічної науки в напрямку визнання свідомого як похідного від позасвідомого.

Виклад основного матеріалу. У цій статті ми розглянемо саму фундаментальну із усіх колізій, із якою зіштовхнувся не лише Юнг, але й психологія в цілому у процесі подальшого наукового пізнання – колізією числа й образу як альтернативних детермінант реальності (чи, що те ж саме, позасвідомого як «об'єктивно-психічного»). Юнг намагається здійснити підхід до розуміння світу і знання про нього не лише завдяки емпіричному оперуванню кінцевим, а й пробував проникнути в безкінечне

і жити в ньому. Він вважає, що сфера «феноменів синхронізму», деяка відносна безкінечність, де простір, час і причинність (а разом з ними і принцип індивідуальності) не настільки дійсні, як у звичному нам світі кінцевого, і притому більш-менш керованого психікою. Тут постають два питання: чи є бажаним деякий синтез західного і східного шляху і, головне, як його здійснити? Стосовно першого питання, то відповідь Юнга однозначна: Захід з його односторонньою установкою зайшов у кут, і щоб вибратися із нього, необхідно звернутися до принципів Сходу (а вони в цілому тяжіють до синхронізму), але від принципу особистості відмовитися ніяк не можливо. Друге питання залишається у Юнга до кінця не вирішеним, бо натикається на дилему «самості» як психічної інстанції і долі європейського підходу до світу [Ходан, 2014; Юнг, 1994]. На жаль рамки статті не дозволяють розглянути ту ж саму проблему на прикладі Ф. Ніцше.

По суті, це та ж сама проблема західного і східного підходів до природи реальності: для першого з них реальність так чи інакше зводиться до числа («байдужого до буття визначеності»), другий сприймає її як образ, «якісну» сторону реальності. Саме із цією, останньою, і є дотичною психологія. Відмінність між ними полягає в тім, що Захід пізнає світ від периферійної дійсності у напрямку до центру (позасвідомого), а Схід навпаки – від позасвідомого до свідомості. Саме із цієї причини, вважає Юнг, для психології неможливі які б то не були вислови про позасвідомі стани, тому для неї закрыта дорога до «чисел». Але він сподівається, що в майбутньому вона цього досягне, оскільки віднаходить «об'єктивно-психічне» і «психойдний» характер архетипів, здатних, на його думку, навести міст між психікою (образом) і матерією (числом) [Юнг, 2004; Юнг, 2009]. Юнг не вирішив цієї колізії, але те, що оприллюднив свої ризиковані гіпотези стосовно цієї проблеми, безперечно, відноситься до числа його великих заслуг. Ця «ненаукова» заслуга постановки питання про кордони теоретичного, природно, залишилася непомітною для європейців, які ніяких кордонів для свого антисвіту знати не бажали.

Позасвідоме – це не просто щось, а те невідоме, що нас безпосередньо афіціює. Воно явлено нам як дещо психічне, але про його дійсну природу так же важко стверджувати, як і про природу матерії. Не фізики (теорія Єдиного інформаційного поля Всесвіту), не релігійні філософи, котрі гіпостазують свої образи, також не надали чіткого тлумачення позасвідомого. Для них використання міфологічних і фольклорних матеріалів для оцінки психологічних фактів – дещо попросту «ненаукове». Цим забобоном вони закривають собі шляхи до психології позасвідомого (парапсихологічного), а тим самим – шлях до подальшого розвитку внутрішньої людини, чия інтелектуальна й моральна нездійсненність є одним із найболючіших «досягнень» нашої епохи [Ходан, 2011; Ходан, 2012]. «Психологія в найбільш глибокому сенсі слова – не що інше, як самопізнання. І ось виходить, що раз це останнє не можна

сфотографувати, полічити, зважити і виміряти, то воно і ненаукове... Є достатньо підстав стверджувати, що людина взагалі і в цілому виказує глибоку відразу до бажання знати про себе дещо більше і що тут слід шукати дійсну причину того, чому зовнішньому прогресу не відповідає ніякий внутрішній розвиток і очищення [Юнг, 2010: с.13]».

Для вирішення поставленого перед собою завдання Юнг вводить поняття «трансцендентна функція психіки». Під трансцендентною функцією він розуміє не щось таємниче, так би мовити надчуттєве чи метафізичне, а психологічну функцію, яку типологічно можна порівняти з однойменною математичною функцією, а саме із функцією уявних і дійсних чисел. Психологічна трансцендентна функція виникає в результаті поєднання *свідомих і позасвідомих* змістів. Свідоме і позасвідоме рідко узгоджуються одне з одним у відносинах змісту і тенденції. Такий недолік паралелізму, як навчає досвід, не випадковий і не безцільний, а існує тому, що позасвідоме займає по відношенню до свідомого компенсаторну чи комплементарну позицію. Можна дати зворотне визначення - свідоме поводить себе по відношенню до позасвідомого комплементарно.

Це відношення виникає тому, що: 1) змісти позасвідомого мають мережеве значення, у результаті чого всі занадто слабкі елементи залишаються в позасвідомому; 2) свідомість через властиві їй направлені функції здійснює гальмування всього несумісного із змістом матеріалу (що Фрейд називав цензурою), завдяки чому цей несумісний матеріал виявляється позасвідомим; 3) свідомість являє собою процес актуальної адаптації, у той час як позасвідоме містить у собі весь забутий матеріал індивідуального минулого, а також усі спадкові, структурні сліди функцій людського духу взагалі; 4) у позасвідомому містяться комбінації фантазій, що все ще не досягли мережевого значення, які з плином часу при відповідних умовах увійдуть у свідомість. Із цього визначення логічно слідує комплементарна установка позасвідомого по відношенню до свідомого. Наприклад, визначеності і спрямованості змісту свідомості значною мірою позбавлені теперішні нецивілізовані народи і невротики у яких поріг свідомості зміщений, чи, іншими словами, вони мають найбільш проникливу перегородку між свідомістю і позасвідомим. А психотики цілком і безпосередньо контролюються позасвідомим [Ходан, 2012 ; Юнг, 2010].

Визначеність і спрямованість свідомості є, безумовно, рисами, необхідними для державних службовців, посадових осіб, лікарів, інженерів тощо. Соціальна неприродність зростає взагалі по мірі того, як ці якості «анулюються» позасвідомим. Насправді, є виключення із цього правила, а саме – творчі дарування. Таким людям тільки на руку проникливість межі між свідомістю та позасвідомим. Але для суспільних інститутів, що потребують саме однорідності й надійності, ці люди-винятки, як правило, малосприятливі. Із позитивом однорідності і надійності пов'язаний і їхній

недолік: спрямованість передбачає гальмування чи недопущення всіх тих психічних елементів, які умовно чи дійсно неадекватні їм і відповідно здатні змінити передбачений напрям в інший бік і відвести весь процес від наміченої цілі. У цьому випадку позасвідомі змісти не можуть досягти свідомості. Через можливість таких актів судження спрямований процес стає одностороннім, навіть якщо раціональне судження було багатостороннім. Урешті-решт, і раціональне судження може бути забобоном; адже розумним є те, що нам вважається розумним. Ця однорідність – водночас і благо і недолік, тому що в позасвідомому завжди наявна настільки ж об'єктивна контрпозиція. Контрпозиція позасвідомого не шкідлива, доки не володіє підвищеною енергією. Але якщо внаслідок надмірної односторонності напруга між протилежностями зростає, то у свідомість проривається протилежна тенденція, при тому, як правило, у той самий момент, коли спрямований процес знаходиться у своїй критичній точці. Цей момент критичний тому, що має найвищий енергетичний потенціал, який відразу невілюється при вже існуючому заряді позасвідомого і який «запускає» позасвідомий зміст [Ходан, 2013; Юнг, 2010].

Наше цивілізоване життя потребує зосередження, спрямованої діяльності свідомості, викликаючи тим самим ризик масштабного відриву від позасвідомого. Але чим далі свідомість у змозі віддалитися від позасвідомого через спрямоване функціонування, тим скоріше здатна скластися відповідно інтенсивна контрпозиція, а якщо вже вона проявиться, то може спровокувати найгірші наслідки. Надія Фрейда на те, що позасвідоме можна «вичерпати до дна», не здійснилася (та ситуація, коли людина розсмішила Бога, тобто саму себе, оскільки, як сказано у Святому писанні «Всі ми Боги і сини Всевишнього всі ми»). Життя сновидінь і «вияв» позасвідомого функціонують так чи інакше далі. «Є загальноприйнятий забобон, що «аналіз» (мається на увазі психодинамічний напрям психотерапії – авт.) – це щось на кшталт «санаторію»: там тебе якийсь час лікують, а потім відпускають додому здоровим. Ця властива профанам помилка, що своїми коренями йде в початкові часи психоаналізу... цим докам слід постійно віддавати собі звіт у тім, що життя позасвідомого продовжується, створюючи все нові проблематичні ситуації... аналіз не означає «санаторного виліковування» раз і назавжди, – він є перш за все просто більш-менш нове корегування установки. Життя треба безперестанно добувати заново [Юнг, 2010: с.18]».

Зазвичай отримана в ході аналізу нова установка з плином часу в якому-небудь із відносин перестає бути задоволеною, і це відбувається по необхідності внаслідок постійної зміни руслу життя, що весь час потребує нової адаптації; адже ніяка адаптація не досягається раз і назавжди. Урешті-решт просто неможливе існування якої-небудь терапії, здатної усунути всі проблеми. Труднощі людині потрібні, вони складають елемент її здоров'я. І тільки їх надмірність провокує уявлення, начебто вони не

потрібні взагалі. Основне питання терапії – не просто усунення актуальних проблем пацієнта, а пошук шляхів, на яких можна буде з успіхом вирішувати можливі майбутні проблеми. Учений наголошує: якою повинна бути духовно-моральна установка щодо патологічних впливів позасвідомого і яким чином «передати» її пацієнту? Відповідь явно полягає в тому, що необхідно усунути розрив між свідомістю і позасвідомим [Ходан, 2012; Ходан, 2014; Юнг, 2010].

Відбувається це не в результаті того, що змісти позасвідомого односторонньо осуджуються свідомим рішенням, а скоріше завдяки тому, що їхній смисл розпізнається і береться для компенсації односторонності свідомості. Бо тенденції позасвідомого і свідомості – це ті два фактори, які разом і складають трансцендентну функцію. *Вона називається трансцендентною тому, що органічно забезпечує перехід від однієї установки до другої*, при тому без обмеження позасвідомого. Конструктивний метод передбачає усвідомлене розуміння, яке є у пацієнта хоча б потенційно і тому може бути введеним у його свідомість. Якщо терапевт нічого про ці можливості не знає, то він не зможе і спрямувати в цьому напрямку пацієнта, навіть коли терапевт і пацієнт влаштують справжній мозковий штурм проблеми (чого, як правило, не повинно бути). Тому на практиці відповідним чином підготовлений терапевт передає пацієнту трансцендентну функцію – іншими словами, він допомагає пацієнту знайти зв'язок свідомості і позасвідомого а тим самим – нову установку. Якщо досягається таке розуміння, то ситуація, що зайшла в глухий кут нерідко миттєво змінюється [Ходан, 2011; Ходан, 2012; Юнг, 2010].

«Конструктивний підхід до позасвідомого, тобто намагання відповісти на питання про смисл і значення, закладає фундамент для розуміння того процесу, який я називаю трансцендентною функцією. Було не зайвим вставити тут зауваження про докір, який часто лунає, начебто конструктивний метод – це навіювання. Цей метод заснований на тому, що символ (а саме образ сновидіння чи фантазії) розуміється вже не семіотично, у відомому сенсі як знак елементарних інстинктивних процесів, а дійсно символічно, причому під «символом» розуміється відображення, яке найбільш близько передає комплексний, хоча ще не ясно розпізнаваний свідомістю стан справ [Юнг, 2010: с. 21]». Звернемо увагу на те, на чому наполягає Юнг: навіювання, до якого немає внутрішньої готовності, ніколи не діє чи, якщо й діє в результаті особливої наполегливості, то миттєво зникає знову. Навіювання, дія якого зберігається довго, завжди відповідає інтенсивній психологічній готовності: так зване навіювання тільки призводить її механізми в дію. М. Лінецький також вважає, що навіювання, як і уява, спирається на закарбовану в пам'яті інформацію, яка складає життєвий досвід. Відповідно можна сказати, що навіювання – це чуттєво пережита уява.

Наприклад, віросповідання відображає емоційно-чуттєве відношення до предмету віри. Тому вона має в собі заряд емоцій і почуттів. Відсутність розуміння і знань компенсується емоційною уявою, фантазією, суб'єктивним, особистісним відношенням до предмету віри [Линецький, 1988; Ходан, 2014; Юнг, 2010]. А. Дюбуа і Е. Кюе стверджують, що навіювання не існує, є тільки самонавіювання. Навіювання зі сторони стає мотивом самонавіювання. Тому, на думку автора, докір, висловлений на адресу Юнга безглуздий, бо він приписує навіюванню магічну силу, якої воно не має, інакше сугестивна терапія була б нечувано ефективною, відповідно аналітичні процедури виявилися би ненадійними, навіть зайвими [Ходан, 2011; Юнг, 1997]. Після цього відступу вернемося до питання про трансцендентну функцію. Ми бачимо, що трансцендентна функція в ході терапії виглядає, так би мовити, ніби викликаною неприродним способом, – адже її активно «підтримує» допомога терапевта. Але якщо вже пацієнту судилося стати на ноги, то він уже довго не буде потребувати зовнішньої допомоги. Для реалізації процесу засвоєння свідомістю трансцендентної функції нам потрібні дані позасвідомого. У якості найбільш сприятливого із доступних відображенню позасвідомих процесів перш за все вважається сновидіння. Воно, так би мовити, є чистим продуктом позасвідомого.

Існують різні тлумачення характеристики стану свідомості. Його, наприклад, визначають чотири: 1. Стан бадьорості. 2. Сон із сновидіннями. 3. Сон без сновидінь. 4. Екстаз (англ. - за межами свідомого) - найвище досягнення психічного розвитку, який на Сході має назву «Самадхі». Для творчої діяльності найбільш продуктивним є четвертий стан. Ним не можливо керувати, свідомо викликаючи його. Треба лише дозволити позасвідомому керувати процесом творчості, бо істинний митець сам не знає як він творить. Дехто, наприклад Дж. Мерфі, навпаки вважає, що наше завдання полягає в упорядкуванні снів, які не контролюються (як це можливо?), пошуку за їх допомогою інструментів впливу свідомості на підсвідоме (особистісне позасвідоме). Так і кортить запитати його самого і його однодумців, чи вдалося їм самим здійснити це на практиці?

Можливі зміни картини сновидіння породжуються більш поверхневим нашаруванням позасвідомого, вони також складаються із позасвідомого. Це до фантазування в дусі сновидінь. Те ж саме відноситься і до часто виникаючої «спонтанно» в напівсні чи безпосередньо при пробудженні запізненої уяви. Сновидіння породжується станом сну – а тому має всі ознаки «зниження» розумового рівня (Жане), а саме: низький енергетичний заряд, логічну розірваність, фрагментарність, зв'язки за аналогією, поверхневі асоціації мовного, звукового й образного характеру, ірраціональність, плутанину тощо. Оскільки енергетичний заряд під час сну, як правило, дуже невисокий, то і сновидіння, якщо порівнювати їх із змістом свідомого, є неповноцінним відображенням позасвідомих змістів,

вельми незрозумілих у конструктивному плані, але більш зрозумілих у відношенні редуktivному. Тому в цілому сновидіння – матеріал для трансцендентної функції непідходящий, оскільки висувають до суб'єкта занадто високі вимоги [Ходан, 2012; Юнг, 1997]. Тому нам слід звернутися до інших джерел. Наприклад, в стані бадьорості існують позасвідомі інтерференції, так звані «спонтанні асоціації», позасвідомі порушення поведінки, помилки пам'яті, забування, симптоматичні дії тощо. Як правило, ці процеси більш цінні в редуktivному відношенні, ніж у конструктивному; вони занадто фрагментарні і характеризуються недостатністю стійких зв'язків, які обов'язкові для розуміння смислу. Іншими є «спонтанні фантазії». Вони, як правило, з'являються у відносно скомпонованій формі і часто передають щось безпосередньо багатозначне.

«Позасвідоме творення фантазії сучасна психологія розцінює як самовираження того, що відбувається в позасвідомому, або як нагадування позасвідомої складової душі про себе. Їх можемо поділити на дві категорії. До першої відносяться фантазії (і сновидіння) індивідуального характеру, які, безумовно, визначаються власним досвідом, забутими чи витісненими із свідомості спогадами, їх легко пояснити за допомогою індивідуального анамнезу. Друга категорія представлена фантазіями (і сновидіннями), не пов'язаними з переживаннями із минулого, які не підлягають тлумаченню на основі індивідуального досвіду... продукти фантазії другої категорії (і першої також) з'являються під час низької інтенсивності свідомості (у сновидіннях, запамороченнях, мареннях, галюцинаціях і подібних станах). У таких випадках контроль за позасвідомим змістом, який можливий лише при концентрації свідомості, припиняється, що надає можливість позасвідомому «ринуться», як крізь відкриті шлюзи, у сферу свідомості [Юнг, 2004: с. 86]». У деяких пацієнтів є здатність продукувати фантазії в будь-який момент – вони просто дозволяють їм вільно «плавати», приборкуючи свою критичну увагу. Такі фантазії доречні, але тільки відповідний (особливий) дар зустрічається серед пацієнтів не дуже часто. Цю здатність можна розвивати за допомогою спеціальних вправ, тоді кількість людей, наділених здатністю вільного продукування фантазій, помітно зростає. Тренінг полягає в систематичних вправах із «відключення» критичної уваги, завдяки яким виникає відключення свідомості, а це сприяє відключенню фантазії [Ходан, 2011; Юнг, 2008; Юнг, 2010].

Як уже було сказано, позасвідомі змісти конче необхідні нам для компенсації свідомих. Якби свідомі установка була «спрямована» лише незначною мірою, позасвідоме могло б проникати у свідомість вільним струмком. Це й відбувається у всіх тих, у кого енергетичний заряд свідомості, вочевидь, не досягає високого рівня, як, наприклад, у дикунів. Вони не потребують ніяких особливих дій, щоб забезпечити доступ позасвідомому. У певному сенсі для цього взагалі ні за яких умов не потрібні особливі міри; оскільки той, хто менше всього усвідомлює свою

позасвідому складову, той відчуває її найбільший вплив. Але цього він не усвідомлює. «... Дикун не мислить *свідомо* – його думки *з'являються* самі, бо такі функції, як мислення, воля і т. п., у нього ще не диференційовані, вони до-свідомі. Дикун не може стверджувати, що він мислить: скоріш за все «щось мислиться в ньому». Спонтанність акту мислення в нього каузально йде не від свідомості, а знаходиться у прямій залежності від позасвідомого. Позасвідоме і його архетипи спонтанно прориваються в його свідомість. Звідціль міфічний світ його прашурів, наприклад, alchera чи bugari австралійських аборигенів, для нього частіше більш реальною є дійсність, ніж матеріальний світ [Юнг, 2004: с. 84]». Позасвідоме завжди і скрізь таємно бере участь у процесі життя; шукати його не має потреби. Те, що шукається, - це усвідомлення позасвідомих змістів, які стоять наготові, щоб влитися в нашу діяльність; якщо воно відбувається, то це дозволяє уникнути саме таємного втручання позасвідомого і його небажаних наслідків [Ходан, 2012 ; Юнг, 2008].

Висновки. Спрямованість – безумовна необхідність для усвідомленого процесу, але, як ми бачили, вона обумовлює собою неминучу однорідність. Оскільки психіка, як і живе тіло, - апарат, що саморегулюється то в позасвідомому всякий раз готується регулююча протидія [Ходан, 2011] . Якби спрямованість свідомої функції не мала місця, то протидіючі впливи позасвідомого могли б утручатися у свідомість без перешкод. І саме спрямованість виключає їх. Це, розуміється, не подавляє протидії – вона все одно відбувається. Але її регулюючий вплив ігнорується завдяки критичній увазі і свідомій волі, оскільки протидія вже сама по собі вважається не відповідною до усвідомленої спрямованості. У цьому сенсі психіка цивілізованої людини перестала б бути апаратом, який саморегулюється, а перетворилася б у щось на кшталт машини, автоматична регуляція швидкості якої, з одного боку, настільки не чуттєва, що подальша їзда може призвести до пошкодження машини, а з іншого – підлягає втручанням односторонньо орієнтованого насильства. Коли позасвідомо протидія пригнічується, вона втрачає свій регулюючий вплив. Тоді вона починає прискорювати і інтенсифікувати свідомий процес у вибраному нею напрямку. Здається начебто ця протидія втратила свій протидіючий вплив і енергію взагалі, оскільки настає стан, у якому не тільки немає ніяких гальмівних протидій, але й їхня енергія здається доданою до енергії свідомо спрямованої діяльності. Це, звісно, на початку полегшує реалізацію свідомих намірів, але, оскільки і вони нічим не стримуються, можуть потім здійснитися понад міру і за рахунок психіки в цілому. Легкість, із якою виключається протидія, відповідає ступеню здатності психіки до дисоціації і призводить до втрати інстинкту, але і необхідної, оскільки інстинкти первісної сили значною мірою ускладнюють соціальну адаптацію [Ходан, 2011; Юнг, 2008].

На жаль далеко не більшість людей розуміють, як легко випустити з виду регулюючий вплив, і не намагаються враховувати позасвідому регуляцію, таку необхідну для нашого душевного і тілесного здоров'я. Свідомість постійно розширюється в результаті протиставлення до того ще позасвідомим змістам чи, краще сказати, могло б розширитися, якби попідкувалося про їх інтеграцію. Це, зрозуміло, має місце не завжди. Навіть якщо людині вистачає інтелекту зрозуміти таку проблему, їй може не вистачити мужності й віри в себе чи вона може виявитися занадто інертною і боязкою в духовному і моральному плані, щоб напружитись. Але там, де є необхідні перед - посилення, трансцендентна функція стає не тільки цінним доповненням психотерапії, але й надає пацієнтові неоцінну перевагу – власними силами внести важливий вклад у своє лікування, і тому не опинитися в принизливій залежності від лікаря і його майстерності. Це спосіб знайти позбавлення власними зусиллями і почати життя у мирі із самим собою [Ходан, 2012; Юнг, 2008]. «... Ми, мабуть, виявимося найближче до істини, якщо уявимо собі, що наша свідомість та особистісна психіка спочиває на широкому фундаменті успадкованої та широкої диспозиції, яка є позасвідомою, і що наша особистісна психіка відноситься до колективної психіки приблизно так, як індивідум до суспільства [Юнг, 1996: с. 203]».

ЛІТЕРАТУРА

- Линецкий, 1988 – Линецкий М. Л. Внушение. Знание. Вера / М. Л. Линецкий. – К. : Политиздат Украины, 1988. – 160 с.
- Психотерапевтическая энциклопедия, 2002 – Психотерапевтическая энциклопедия / под ред. Б. Д. Карвасарского. – СПб. : Питер, 2002. – 1024 с. – (Серия «Золотой фонд психотерапии»).
- Ходан, 2011 – Ходан В. П. Порівняльний аналіз містичного досвіду Григорія Сковороди із засад парапсихології // Переяславські Сковородинівські студії: Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – Вип. 1. – С. 244-251.
- Ходан, 2011 – Ходан В. П. Активна і пасивна саморегуляція як шлях до міцного здоров'я і розкриття космічної свідомості // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»: Збірник наукових праць – Переяслав-Хмельницький, 2011. – Вип. 21. – С. 401 – 407.
- Ходан, 2012 – Ходан В. П. Трансценденція свідомості в психотерапії // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»: Збірник наукових праць – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 25. – С. 487-492.
- Ходан, 2012 – Ходан В. П. Парапсихологічна терапія в попередженні хвороб ноогенної симптоматики // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки : зб. наукових праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. - № 37 (61). – С. 241-245.
- Ходан, 2013 – Ходан В. П. Психотерапевтична допомога клієнтам, які опинилися у стані дистресу // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»: зб. наукових праць – Переяслав-Хмельницький, 2013. – Вип. 30. – С. 528-532.
- Ходан, 2014 – Ходан В. П. Використання підсвідомого в декодуванні сновидінь в психотерапії К. Юнга і З. Фрейда // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» - Додаток 4 до Вип. 31, Том III (11) : Тематичний випуск «Міжнародні Чепанівські психолого-педагогічні читання». – К. : Гнозис, 2014. – С. 244-252.

- Юнг, 2004 – Юнг К. Г. Душа и миф. Шесть архетипов / Карл-Густав Юнг. – Мн. : Харвест, 2004. – 400 с.
- Юнг, 2008 – Юнг К. Г. Структура и динамика психического / Карл-Густав Юнг. – М. : «Когито-Центр», 2008. – 480 с.
- Юнг, 1994 – Юнг К. Г. О психологии восточных религий и философий / Карл-Густав Юнг. – М. : «Медиум», 1994. – 254 с.
- Юнг, 1997 – Юнг К. Г. и др. Человек и его символы / Карл-Густав Юнг. – М. : Серебряные нити, 1997. – 368 с.
- Юнг, 2010 – Юнг К. Г. Об энергетике души / Карл-Густав Юнг. – М. : Академический проект; Фонд «Мир», 2010. – 297 с.
- Юнг, 2009 – Юнг К. Г. Структура психики и архетипы / Карл-Густав Юнг. – М. : Академический проект; Фонд «Мир», 2009. – 303 с.
- Юнг, 2010 – Юнг К. Г. Символическая жизнь / Карл-Густав Юнг. – М. : «Когито-Центр», 2010. – 326 с.
- Юнг, 1996 – Юнг К. Г. Психология бессознательного / Карл-Густав Юнг. – М., 1996.

REFERENCES

- Ly`neczkj`j, 1988 – Ly`neczkj`j M. L. Vnusheny`e. Znany`e. Vera / M. L. Ly`neczkj`j. – K. : Poly`ty`zdat Ukray`ny, 1988. – 160 s.
- Psy`xoterapevty`cheskaya ency`klopedy`ya, 2002 Psy`xoterapevty`cheskaya ency`klopedy`ya / pod red. B. D. Karvasarskogo. – SPb. : Py`ter, 2002. – 1024 s. – (Sery`ya «Zolotoj fond psy`xoterapy`y»).
- Xodan, 2011 – Xodan V. P. Porivnyal`ny`j analiz misty`chnogo dosvidu Gry`goriya Skovorody` iz zasad parapsy`xologiyi // Pereyaslavs`ki Skovorody`nivs`ki studiyi: Zbirny`k naukovy`x pracz`. – Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j, 2011. – Vy`p.1. – S. 244 – 251.
- Xodan, 2011 – Xodan V. P. Akty`vna i pasy`vna samoregulyaciya yak shlyax do micznogo zdorov`ya i rozkry`ttya kosmichnoyi svidomosti // Gumanitarny`j visny`k DVNZ «Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j DPU imeni Gry`goriya Skovorody`»: Zbirny`k naukovy`x pracz` – Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j, 2011. – Vy`p. 21. – S. 401 – 407.
- Xodan, 2012 – Xodan V. P. Transcendenciya svidomosti v psy`xoterapiyi // Gumanitarny`j visny`k DVNZ «Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j DPU imeni Gry`goriya Skovorody`»: Zbirny`k naukovy`x pracz` – Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j, 2012. – Vy`p. 25. – S. 487 – 492.
- Xodan, 2012 – Xodan V. P. Parapsy`xologichna terapiya v poperedzhenni xvorob noogennoyi sy`mptomaty`ky` // Naukovy`j chasopy`s NPU imeni M.P. Dragomanova. Seriya # 12. Psy`xologichni nauky` : zb. naukovy`x pracz`. – K. : NPU imeni M.P. Dragomanova, 2012. # 37 (61). – S. 241 – 245.
- Xodan, 2013 – Xodan V. P. Psy`xoterapevty`chna dopomoga kliyentam, yaki opy`ny`ly`sia u stani dy`stresu // Gumanitarny`j visny`k DVNZ «Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j DPU imeni Gry`goriya Skovorody`»: zb. naukovy`x pracz` – Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j, 2013. – Vy`p. 30. – S. 528 – 532.
- Xodan, 2014 – Xodan V. P. Vy`kory`stannya pidsvidomogo v dekoduvanni snovy`din` v psy`xoterapiyi K. Yunga i Z. Frejda // Gumanitarny`j visny`k DVNZ «Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j DPU imeni Gry`goriya Skovorody`» Dodatok 4 do Vy`p. 31, Tom III (11) : Tematy`chny`j vy`pusk «Mizhnarodni Chelpanivs`ki psy`xologo-pedagogichni chy`tannya». – K. : Gnozy`s, 2014. – S. 244 – 252.
- Yung, 2004 – Yung K. G. Dusha y`my`f. Shest`arxety`pov / Karl-Gustav Yung. – Mн. : Xarvest, 2004. – 400 s.
- Yung, 2008 – Yung K. G. Struktura y`dy`namy`ka psy`xy`cheskogo / Karl-Gustav Yung. – M. : «Kogy`to-Centr», 2008. – 480 s.
- Yung, 1994 – Yung K. G. O psy`xology`y` vostochnyx rely`gy`j y`fy`losofy`j / Karl-Gustav Yung. – M. : «Medy`um», 1994. – 254 s.
- Yung, 1997 – Yung K. G. y`dr. Chelovek y`ego sy`mvolы / Karl-Gustav Yung. – M. : Serebryanye ny`ty`, 1997. – 368 s.
- Yung, 2010 – Yung K. G. Ob energety`ke dushy` / Karl-Gustav Yung. – M. : Akademy`chesky`j proekt; Fond «My`r», 2010. – 297 s.

- Yung, 2009 – Yung K. G. Struktura psy'xy'ky' y' arxety'ry / Karl-Gustav Yung. M. : Akademy'chesky'j proekt; Fond «My'r», 2009. – 303 s.
- Yung, 2010 – Yung K. G. Sy'mvoly'cheskaya zhy'zn' / Karl-Gustav Yung. – M. : «Kogy'to-Centr», 2010. – 326 s.
- Yung, 1996 – Yung K. G. Psy'xology'ya bessoznatel'nogo / Karl-Gustav Yung. – M., 1996.

Надійшла до друку 20.06.2014.

УДК 159.9-057.54

Галина Хомич

КОНСУЛЬТАТИВНА ДОПОМОГА КРИЗОВИМ КЛІЄНТАМ У ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

У статті презентовано авторське бачення проблеми надання психологічної допомоги кризовим клієнтам у процесі консультативної взаємодії: розкрито специфіку реагування на кризовий стан, описано технологічні аспекти збереження психічного здоров'я хворих під час перебування у клініці та в процесі реабілітації.

В якості основної гіпотези висувається припущення, що переживання травматичного досвіду особистістю опосередковане наявністю глибоких внутрішніх конфліктів, життєвими цінностями та моральними принципами людини. Спостереження показують, що людина зі стійкими переконаннями, високим рівнем моральної відповідальності більш адекватно сприймає травматичну ситуацію та емоційно готова до тривалої психокорекційної роботи.

Ключові слова: життєва криза, кризовий стан, психічне здоров'я, психологічна допомога, психологічне консультування, контракт, діагностична бесіда, реабілітація, релаксація, депривація, екзистенція, смисл існування, емпатія, рефлексія, посттравматична ситуація.

В статье представлено авторское видение проблемы оказания психологической помощи кризисным клиентам в процессе консультирования: раскрыто специфику реагирования на травмирующее событие, описаны технологические аспекты сохранения психического здоровья клиентов во время пребывания в клинике и в процессе реабилитации.

В качестве основной гипотезы выдвинуто предположение: переживание травматического опыта личностью опосредовано наличием глубоких личностных конфликтов, жизненными ценностями, в частности, моральными принципами человека.

Наблюдения показывают, что личность со стойкими убеждениями, высоким уровнем гражданской ответственности более адекватно воспринимает травматическую ситуацию, эмоционально готова к длительной психокоррекционной работе.

Ключевые слова: жизненный кризис, кризисное состояние, психическое здоровье, психологическая помощь, психологическое консультирование, контракт, диагностическая беседа, реабилитация, релаксация, депривация, экзистенция, смысл существования, рефлексия, эмпатия, посттравматическая ситуация.

The article presents the author's vision of the problem of psychological assistance to clients in crisis counseling process: Specificity of response to a traumatic event, described the technological aspects of the conservation of mental health clients during their stay in the clinic and in the rehabilitation process.

As the main hypothesis suggested: experiencing the traumatic experience of the person is mediated by the presence of deep personal conflicts, life values, in particular, human moral principles.

Observations show that a person with a strong belief, a high level of civic responsibility more adequately perceive the traumatic situation, emotionally prepared for a long psycho-corrective work.

Keywords: life crisis, a crisis condition, mental health, psychological support, counseling, contract, diagnostic interview, rehabilitation, relaxation, deprivation, existence, the meaning of existence, reflection, empathy, traumatic situation.